

se povjeravaju... Naravno, opravdano je pitanje kako se sve to zbiva i jesu li procesi pospješeni ili kočeni?

No, valja razlikovati što je redoviti pastoralni rad i što je pastoralno savjetovanje, a što pastoralna psihoterapija. Iako je potreba za ovim dvama različitim postupcima svakidanja, doista ih treba razlikovati i uvažavati. Tako npr. pastoralno savjetovanje ima svoju dinamiku, zakonitost i zahtjevnost. To pogotovo ima pastoralna psihoterapija. Treba poznavati sve potrebe i moguće komplikacije, ali za izravan rad na tim razinama treba posjedovati dodatnu formaciju. Ova studija govori upravo o redovitim pastoralnim djelovanjima i procesima koji su u njima prisutni. Dobro je poznavati ih i uvažavati te ne pojednostavljati redoviti pastoralni rad do skoro određene formalističke banalnosti obavljanja čisto izvanjskih obreda ili susreta koji to onda doista i nisu. Naime, i nekvalitetno i površno pastoralno djelovanje ima vlastitu 'učinkovitost', tj. ostavlja dojam praznine i stvara dodatne frustracije. Treba, dakle, ustvrditi da ukupno i redovito pastoralno djelovanje uključuje u sebi mnoge procese koje treba prepoznavati, ali isto tako upravo to redovito pastoralno djelovanje, ukoliko je kvalitetno i uvažava čovjeka kao procesno biće, može biti učinkovito u svekolikoj njegovoj kompleksnosti. Zato se može reći da se i u redovitom pastoralnom radu, ukoliko je dovoljno uosobljen i strukturiran u skupinama gdje je moguća dobra i dublja komunikacija, neizravno događaju mnogi elementi iz područja pastoralnog savjetovanja pa i psihoterapije. Treba svakako znati da to ne može nadoknaditi potrebu posebnih i kvalificiranih djelovanja i djelatnika na području pastoralnog savjetovanja i psihoterapije.

Autor pristupa fenomenološki i to u bitnome, ne ulazeći u sve moguće detalje. Zatim daje teološko svjetlo i pastoralne smjernice. I to je nakana i domet ove studije. Inače, stil pisanja je jasan, tečan i stručan, ali dovoljno jednostavan za lagano praćenje misli.

Pero Aračić

MARIO PERNIOLA, *Del Sentire cattolico. La forma culturale di una religione universale*, il Mulino, Bologna, 2001, str. 157.

Mario Perniola, profesor estetike na rimskome sveučilištu »Tor Vergata«, bavi se raznim estetskim temama. Posebno ga zanimaju svojstva i novosti postmoderne estetike. Poznate su njegove knjige »L'estetica del Novecento«, »Del Sentire«, »Il sex appeal dell'inorganico«, »L'arte e la sua ombra«. U knjizi »Del Sentire cattolico« Perniola želi proučiti specifično katoličko osjećanje.

Već naslov prvoga poglavlja, »katolicizam bez ortodoksije«, jasno ukazuje u kojemu će pravcu ići Perniolovo tumačenje katoličkoga osjećanja. Prema talijanskome filozofu, katolicizam se ne može svesti na ortodoksiju ili na skup normi i pravila, nego bit katolicizma jest posebno osjećanje. Za razliku od protestantskoga osjećanja, Perniola vidi posebnost katoličkoga osjećanja u tome što dolazi »izvana« (»dal di fuori«). To je osjećanje koje se neprestano sučeljava s poviješću, povijesno neuhvatljivim događajima. Kasniji, sve prisutniji naglasak u Katoličkoj Crkvi na ortodoksiju i na ortopraksu jest posljedica imitacije protestantizma i reakcije na sve snažniju sekularizaciju u europskome društvu. Vrlo je zanimljivo Perniolovo tumačenje da je katolicizam 16. stoljeća zapravo sekularizirana religija na Zapadu. Ali, za razliku od protestantizma, prema njemu, u katolicizmu nije naglasak na subjektivitetu, nego na svijetu i na njegovoj dinamici. S obzirom na tehnološku i znanstvenu modernizaciju modernoga doba, Katolička Crkva 16. st. ističe osjećanje i otvorenost prema neuhvatljivome i neuračunljivome. Tako se čini da takva Crkva sliči ponajviše današnjoj postmodernoj situaciji, čije je svojstvo također iskustvo promjenjivosti, povijesnosti i prisutnost svijesti o nepojmljivosti stvorenoga. Zato katolicizam, onaj istiniti katolicizam, bez ortodoksije i ortoprakse, predstavlja za Perniolu jedini prikladan oblik za današnju postmodernu situaciju. Takav katolicizam, bez dogme i morala, jest istinska ekumenska religija koja može zajedno suživjeti s istočnjačkim religijama, budizmom i hinduizmom. S druge strane, budući da je katolicizam usmjeren prema svijetu i povijesnosti, on je kompatibilan i s tehnološkim dostignućima. Prema tome, katoličko osjećanje jest zaista »kulturološki oblik univerzalne religije«.

U sljedeća tri poglavlja Perniola analizira katoličko osjećanje »izvana«, odnosno osjećaj za povijesnost na temelju specifično katoličkoga pristupa vjeri, nadi i ljubavi. U svim trima dimenzijama katolički osjećaj vjere, nade i ljubavi jest bitno prožet osjećajem za povijest, za ovosvjetsko, za sve ono što se događa »izvana«. Katolički pristup nadi je za Perniolu vrlo sličan stoicizmu, koji stavlja naglasak na iskustvo sadašnjosti. Tako je i svaka ekstremna apokaliptika vrlo strana katoličkoj teologiji nade. Naravno, to za Perniolu ne znači da je katolicizam ideologija realnoga ili realizirane nade, budući da za katolički osjećaj ništa nije posljednje. S obzirom i na stvarnost ljubavi katolicizam posjeduje svoj vlastiti pristup. Protestantizam je razdvojio pojmove agape (istinska bezinteresna ljubav prema Bogu i blišnjemu) i eros (interesna ljubav). Za talijanskoga estetičara protestantizam je upravo u tome antihumanističan, jer poriče čovjeku svaku autonomnu vrijednost: čovjek ostaje uvijek grešnik; Bog ljubi grešnika, ne zato što u sebi posjeduje neku vrijednost, nego bezrazložno. Za razliku od protestantizma, katolicizam u pojmu »caritas« ujedinjuje i agape i eros. Katolička je ljubav ovosvjetskija, socijalnija, angažiranija, jer »caritas« »valorizira« svijet, tj. ljudske i sve ovosvjetske vrijednosti: ona je »ljubav prema svijetu« (str. 56).

U petom i šestom poglavlju Perniola ponovno nastoji potvrditi svoju tezu da je katolicizam religija imanencije. I katolički obredi ne otuđuju čovjeka od svijeta, nego ga sučeljavaju s njim. Izvlače čovjeka iz vlastite subjektivnosti i konfrontiraju ga sa »zajedničkim svijetom« (str. 69). I u obredima prevladavaju djelovanje i osjećanje, a ne mišljenje. U sedmom i osmom poglavlju talijanski mislilac predočava dvojicu katoličkih mislioca 16. st. koji su predstavnici specifično katoličkoga osjećanja izvana: Francesco Guicciardini i Ignacije Lojolski. Prema Pernioli ta dvojica mislioca potvrđuju sve njegove teze o katoličkome osjećanju. U zaključnome poglavlju Perniola utvrđuje da je jedino kod umjetnika katolički osjećaj uspio preživjeti katolički bijeg pred prosvjetiteljstvom i pozitivizmom u utvrdi ideologije i dogmatizma. Za primjer uzima austrijskoga pisca Roberta Musila i brazilsku spisateljicu Claricu Lispector. Kod oba pisca Perniola otkriva izlazak iz vlastite subjektivnosti, vlastitih »svojtava« i okrenutost prema novosti i neuhvatljivosti svijeta i povijesti.

U vremenu kada se čini da je i katolicizam dobro zagazio u postmoderne vode te time izgubio svoj identitet, Perniolina knjiga o katoličkome osjećanju predstavlja ugodno osvježenje za katoličke teologe i mislioce. Dok su krajem 19. i početkom 20. st. katolički teolozi nastojali što jasnije i argumentiranije izložiti bit katoličanstva (npr. H. de. Lubac, Adolf Adam), danas je gotovo nemoguće pronaći novu teološku knjigu koja se bavi posebnostima katolicizma. Nameće se pitanje: je li to simptom ekumenske otvorenosti ili naprotiv, postmoderni simptom nesigurnosti i traženja izgubljenoga identiteta? Čini se da je ipak ovo drugo činjenična stvarnost Katoličke Crkve. Perniolina bi knjiga bila vrijedna već i zbog same nakane i odvažnosti autora da prouči bit katoličanstva. Posebno su vrijedna njegova zapažanja o razlici između protestantizma i katolicizma: katolički naglasak na ovosvjetskom, na onome »izvana«, na prevladavanju subjektivnosti u obredima, valoriziranju stvorenoga itd. Perniola je odlično ukazao na to da se specifikum katolicizma nalazi prije svega u osjećanju, a ne u nauku ili praksi.

Dakako, u knjizi »Del sentire cattolico« nailazimo i na neke problematične teze. Glavna Perniolina teza da je katolički osjećaj osjećaj bez specifičnoga nauka ili dogme potpuno je neprihvatljiva. Neshvatljivo je kako Perniola može predočiti specifični katolički osjećaj bez da se ne upita o objektu, koji uzrokuje taj specifični katolički osjećaj. Osjećaji ne dolaze niotkuda, nego su uzročno-posljedično vezani uz određene objekte, u ovome u slučaju uz određeni nauk, pogled na svijet itd. Nemoguće je zaobići poseban katolički pristup stvarnosti, koji se nalazi u tradiciji, nauku, raznim pobožnostima itd. Osim toga, nije li pretenciozno predočiti specifikum katolicizma na temelju samo dvojice mislioca, Guicciardinija i Ignacija Lojolskoga? Gdje su svi ostali katolički mislioci i katoličke duhovnosti? Zapostavljanje svih tih dimenzija samo pokazuje

kako Perniola pripada onoj struji postmodernih mislioca koji su sumnjičavi prema svakom tzv. stabilnome nauku, svakoj dogmi i metafizici jer u njima njuše miris ideologije. Perniolina analiza katoličkoga osjećanja previše je uvjetovana postmodernom mišlju, proučavanjem egipatske religije (M. Perniola, »Enigmi. Il momento egizio nella cultura e nell'arte«) i utjecajem istočnjačkih religija. Knjiga bi bila još vrjednija da se Perniola upustio u istraživanje specifičkoga katoličkoga nauka i prakse, iz kojih onda proizlazi i specifično katoličko osjećanje »izvana«. U svakom slučaju knjiga je izazov za katoličke teologe i mislioce da se u »vremenu nesvojstvenosti i ne-bitnosti« ponovno počnu zanimati za bit i specifikum katolicizma.

Ivica Raguž

ALEX STOCK, *Poetische Dogmatik. Christologie. 1. Namen (1995); 2. Schrift und Gesicht (1996); 3. Leib und Leben (1998); 4. Figuren (2001), Ferdinand Schöningh, Paderborn – München – Wien – Zürich, str. 1437.*

U postmodernome vremenu govoriti o dogmama, dogmatici ili dogmatskome pristupu stvarnosti zvuči gotovo neukusno, u najmanju ruku smiješno. Ako se pri tom još pridoda izraz »poetski«, onda stvar zvuči još čudnije, i to ne samo za postmoderne, nego i za uši uobičajenog katoličkoga teologa. Upravo na takav jedan čudni pothvat odlučio se njemački teolog Alex Stock, profesor teološke didaktike na kölnskome sveučilištu.

»Poetska dogmatika« Alexa Stocka želi prije svega i dalje ostati »dogmatika«, odnosno želi se baviti onim temama koje su svojstvene dogmatici: utjelovljenje, trojedini Bog, Crkva, sakramenti itd. Ali, Stock se ograđuje već glede samoga sadržaja: ne kani predstaviti sav sadržaj dogmatike, nego se ograničava samo na kristologiju. Stoga podnaslovi svih četiriju svezaka poetske dogmatike glase »kristologija«. Razlog tom ograničenju za njemačkoga teologa jest liturgija i sve ono što je srodno liturgiji; pobožnost, umjetnost, literatura. U svim tim područjima očito prevladavaju kristološke teme, osoba Isusa Krista. To bi na neki način moglo biti prvo, kristološko ograničenje poetske dogmatike s obzirom na sadržaj klasične dogmatike.

Drugo se ograničenje odnosi na izvore. Poetska dogmatika ne želi proučavati kristološke dogme, njihovo biblijsko utemeljenje, povijesno-teološki razvoj, sabore, analize pojedinih dogmi i njihovo tumačenje. Pisac poetske